

Ringmärkningen vid Örbyhus, Vendelsjön 10 år!

DEL 1

Ringmärkningen vid Vendelsjön norr om Örbyhus slott fyller 10 år i år. Verksamheten startades av ett gäng entusiaster 2003. Till och med 2012 har 4 314 fåglar av 65 arter försetts med ring, varav 18 % rörsångare. Märkningen sker i huvudsak inom ramen för det europeiska fågelövervakningsprogrammet CES (Constant Effort Sites). I denna jubileumsartikel beskriver Anders Arnell och Lars Gotborn märkplatsen Oxängen, hur arbetet går till, hur projektet började, vilka fåglar som ringmärks och några minnesvärda händelser genom åren. I en kommande artikel presenteras mer fakta om resultaten från märkningen. Förhoppningsvis kan vi locka fler att komma med i ringmärkningens värld och möta fåglarna på nära håll.

Spången längst ut i vassen, en spännande miljö för fågelfångst. Maj 2012.

Så började det

Vendelsjön är sedan länge en av landskapets mer välstuderade fågellokaler. Genom Kenneth och Thomas Pless med flera hade fågelfaunan kartlagts mycket väl redan under 1970- och 1980-talen. Även ringmärkning bedrevs under några år runt 1980 av Per Johan Ulfendahl med flera. Efter en period av igenväxning ökade intresset för sjön igen i samband med strandängsrestaureringar 1994–96. Från denna tid och drygt tio år framåt drogs sålunda flera nya projekt igång vid Vendelsjön av en aktiv grupp med gamla och nya vendelskådare. Mycket av detta kom att kanaliseras via traktens naturföreningar: Nordupplands Fågelklubb, Örbyhus Biologiska Förening och den nybildade Föreningen Vendelsjön.

En idé som tog allt tydligare form i början av 2000-talet var att etablera en fast ringmärkningsplats vid sjön. Planerna fick extra energi av att man i det så kallade CES-programmet (se faktaruta) hade efterlyst fler lokaler i vassmiljö. Efter en hel del rekognoscering på olika platser, där vi antingen konstaterat svåröverstigliga praktiska hinder eller alltför gles vass, fann vi vad vi sökte vid Oxängen, alldeles norr om Örbyhus slott. Här fanns en miljö med varierad buskmark och ett rejält vassbälte, som var förhållandevis lättillgängligt genom att en jordvall löpte längs ett dike en bit ut i vassen. En förutsättning som också uppfyllde CES-kriterierna var att platsen inte förväntades undergå några större förändringar de kommande åren.

Med hjälp av ett sökt och beviljat bidrag från Upplandsstiftelsen till föreningarna – för spångmaterial, nätinköp med mera – kunde projektet dras igång vintern/våren 2003. Bland de mer minnesvärda förberedelserna kan särskilt nämnas:

- Anläggningen av den spång som fortfarande löper drygt 30 meter ut i vassen. Mest spektakulär var nog nedpålningen av de ”stolpar” som utgör fundamentet för spångerna. Fyra meter långa plankor trycktes ned i gyttnan med hjälp av tyngden från två till tre stadiga örbyhusare. Endast en meter av

Arbetsvagnen där vi har våra märkprylar.
Juni 2011.

plankorna syns nu ovan ytan, ännu mindre vid högvatten.

- Diskussionen om lämpliga nätplatser, totalt tio stycken jämnt fördelade mellan vass och buskmark/skogsbryn. Vassnätgatan var väl ganska given från början, medan det var mer tankearbete att bestämma var de andra nätplatserna skulle förläggas.
- Studiecirkeln om ringmärkning, som vi höll under våren, med några inneträffar samt studiebesök hos erfarne märkaren Lasse Gustavsson i Östervåla och på Ringmärkningscentralen på Naturhistoriska riksmuseet.

En viktig förutsättning för att starta var förstås också att inhämta nödvändiga tillstånd. Ringmärkningstillstånd söktes hos Ringmärkningscentralen, som i sin tur har ett generellt tillstånd från Naturvårdsverket för de mer vanligt förekommande fångstmetoderna. För att få detta tillstånd ska man dels ha sin planerade märkning knuten till något specifikt projekt, dels ha dokumenterad erfarenhet av märkning från till exempel en fågelstation. Projektet i det här fallet var förstas CES, och min märkerfarenhet hade jag (Anders) framförallt från Stora Fjäderäggs fågelstation i Västerbotten, men även från Ånnsjön och som assistent till några privata märkare.

Vi fick också välvilligt tillstånd från markägaren, Örbyhus Gods AB, och dess förvaltare Anders Jacobsson. Godset lät oss också använda en gammal arbetsvagn för vårt material.

Första märkdagen, den 10 maj 2003, var en solig och fin vårmorgon, och vi var ett ganska stort gäng som hade samlats för att vara med om detta för oss historiska tillfälle. Döm om vår förvåning, när den första fågeln som plockades ur näten var en sävsparv, en hona märkt i Italien! Att få en så kallad främmande kontroll är bland det roligaste som finns för en ringmärkare, och att få det första dagen som första fågel är närmast osannolikt. Under åren som gått sedan dess har vi inte fångat mer än ett dussin främmande kontroller totalt!

Strax före jul 2006 fick vi till slut en extra julklapp i form av uppgifter om den italiensmärkta sävsparven. Fågeln ifråga hade ringmärkts som fjolåring den 30 januari 2003 vid Vische, Bigolia utanför Torino i nordvästra Italien. Det är 1774 kilometer mot sydsydväst från Vendel. Hon var förmodligen född vid Vendelsjön 2002 och hade övervintrat där nere, innan hon tog sig tillbaka till hemmarkerna och lät sig fångas två gånger av oss (även den 14 juni samma år).

FAKTA OM CES-PROGRAMMET

CES ska uttydas Constant Effort Sites och är ett övervakningsprogram för att följa beståndsutvecklingen hos vanliga tättingar under häckningstid. Jämförelser görs i ett sammanlagt material från de lokaler som bedrivit fångst minst två år i följd.

Det är tre jämförelsemått som står i centrum för CES:

- Total fångst av adulta fåglar – ett mått på det häckande beståndet av respektive art.
- Andelen årsungar i fångsten – ett mått på häckningsframgång det aktuella året.
- Andelen återfångade fåglar från fjolåret – ett mått på vinteröverlevnaden.

Därför lägger vi särskilt fokus på art- och åldersbestämning i vårt arbete med fåglarna. Märkningen sker enligt en standard som innebär tolv märktillfällen från maj till augusti. Varje märkdag är sex timmar lång. Vid avbrott på grund av regn eller andra orsaker måste man ha haft verksamhet i minst fyra timmar för att tillfället ska få räknas. Nätens antal och placering ska vara densamma mellan åren.

CES startades 1983 i Storbritannien och ett svenskt program drog igång 1996. Vendelsjön var tillsammans med Broängarna nära Kungsängen i sydligaste Uppland de första CES-

Andelen årsungar i fångsten är ett av måtten i CES-programmet. Juvenil rödhake. Juli 2012.

platserna i landskapet. Cirka 20 CES-platser finns nu i Sverige. Den ringmärkning som dessa platser bidrar med bildar tillsammans ett material stort nog för analyser av de vanligaste arterna. Redovisning av CES-Sverige sker varje år i SOF:s årsbok Fågelåret och i ringmärkarnas nyhetsbrev Ringinform.

Läs mer om CES på Naturhistoriska riksmuseets/Ringmärkningscentralens webbplats eller hos British Trust for Ornithology, som startade programmet för 30 år sedan.

Så här ser den ut – Oxängen, med Örbyhus slott i bakgrunden. Fr v Lars-Erik Larsson, Ingemar Lindquist och Lars Gotborn på väg ut till nätplatserna. Maj 2012.

Märkplatsen Oxängen

Området, som utnyttjas vid fågelfångsten i det lokala CES-projektet, heter Oxängen. Det är en sedan länge övergiven slätter- och betesmark, där man kan tänka sig att oxarna en gång i tiden fick ta igen sig efter dagens knog i jordbruket.

Platsen ligger vid Vendelsjöns västra sida cirka 100 meter norr om Örbyhus slott. Man går in i området bakom slottets spannstall och bagarstuga, där det tidigare fanns ett litet café. Där finns en pumpstation som reglerar vattenflödet till den närbelägna Örbyhus golfbana. Bredvid denna finns en mobil rastkoja, som projektet utnyttjar som förråd och, vid dåligt väder, även som märklokal. Från pumpstationen går en grävd kanal rakt öster ut till Vendelsjön. De uppgrävda massorna har lagts på kanalens södra sida och där löper stigen ut till den ordinarie märkplatsen. Stigen har förlängts över de sankaste delarna med en spång ut till den yttersta vasskanten. Denna stig/spång utgör fångstområdets sydgräns. I väster sträcker sig lokalen en bit in i strandskogen och i öster når den bladvassbeståndet längs stranden. I norr utgörs gränsen av några mäktiga videbuskage. Områdets yta uppgår till ungefär ett hektar, som kan indelas

i tre biotoper: strandskogen, sankängen och vassen.

Stigen längs kanalen från pumpstationen, där vi brukar parkera våra bilar, till märkplatsen strax före vassen är värd ett särskilt omnämnande. Här växer ett fantastiskt frodigt bestånd av uppländsk vallört, som under blomningen utgör ett hav i blått och rosa. I det första gryningsljuset är det förtrollande vackert, men när den daggvåta härligheten ska forceras på väg ut till märkplatsen, väger ändå de estetiska synpunkterna inte särskilt tungt. Lien får göra sitt jobb.

Lien gör sitt jobb bland vallörten. "Liekvinna" här är Maria Gardfjell. Augusti 2007.

Strandskogen

Strandskogen utgörs så gott som fullständigt av lövträd. Al dominerar men även björk och storsvuxen sälj ingår. Inslaget av ädla lövträd som lönn, ask och alm är påtagligt. Under försommaren sprider talrika häggar, vissa storsvuxna, sin väldoft över nejden. Undervegetationen domineras av uppländsk vallört och brännässla, som härdar ut trots dunklet under lövträdens kronor. Marken är mycket mullrik. I delar av den nuvarande skogen har uppenbarligen slottet förr haft sin soptipp – här finns mycket att hämta för "närtidsarkeologen".

Sankängen

Som många andra övergivna sankmarksbeten är Oxängen bevuxen med tuvbildande starr- och gräsarter. Grenrör dominerar och tuvorna kan gott och väl vara knähöga. Marken är alltid fuktig, och nederbördsrika

Nätplats i kanten mellan sankäng och strandskog. Maj 2012.

Vissa år är det rejält sumpigt vid en del nätplatser. September 2012.

somrar förvandlas stigarna till gyttjefyllda diken, där förflyttningen mellan näten är ett kraftprov. Därtill kommer att daggvått gräs ställvis når över manshöjd. Här och var står videbuskar, vissa storsvuxna upp till fem meter höga. Längs norra sidan av kanalen från pumpstationen växer ett präktigt bestånd av Spirea, säkert härstammande från slottets anläggningar. Svärdsilja blommar talrikt under försommaren och kaveldun förekommer här och var.

Vassen

Större delen av Vendelsjön omges av ett bladvassbälte. Vassområdet i den norra delen är ett av de mäktigare. Det sträcker sig från Oxängen norrut till Örbyhusåns inlopp och på östra sidan söderut till Skinnarbo, mitt emot märkplatsen. Vid Oxängen är vassen ungefär 50 meter bred och relativt tätvuxen med en höjd på drygt två meter över vattenytan. Här och var finns inslag av kaveldun och blomvass samt en och annan tanig videbuske. På jordvallen längs den inre delen av nätgatan i vassen finns en ridå av lövträd, som vi topphuggit ned till ungefär vasshöjd.

Nätgatan i vassen med den innanför liggande trädridån, som i sin yttre del tophuggits ned till vasshöjd. Maj 2012.

Fågelliv

På våren och försommaren sjunger en trevligt sammansatt fågelkör i de olika biotoperna kring märkplatsen. Från strandskogen hörs ofta härmsångare, gransångare och svarthätta, medan buskmarken och maden kan bjuda på törnsångare, sävsångare, gräshoppsångare och rosenfink. Varje år brukar åtminstone en kärrensångare hålla låda i buskmarken bort emot slottet. Från vassen ljuder rördrommens bastuba tillsammans med sävsparvens och rörsångarens enkla visor.

Norra Vendelsjön verkar inte vara något framträdande flyttstråk för fåglar – vi ser inte mycket fågelsträck från platsen. Inte desto mindre flyger det då och då förbi tillfälliga kryddor som vitkindad gås, ängshök, kustpipare, skrântärna och trädlärka. Annars är det främst de stationära fåglarna som präglar observationerna, som till exempel det snatterandspar som ibland häckar ända inne i strandskogen. Havsrör, fiskgjuse och brun kärnhök ses ganska ofta och bivråk häckar troligen i närområdet.

Fångst och ringmärkning

Vid fångsten används normalt elva slöjnet av standardtyp med 15 mm nätmaska. I vassen

spänns fem nät upp i rad, totalt 51 meter. På sankmarken sitter ett nät i en stor, solitär videbuske och vid områdets norra kant två i följd längs ett högt videbuskage. I skogskanten placeras tre nät var för sig. Totalt utnyttjas 120 meter nät en normal märkdag.

Agnes Arnell på fångstrunda med fågelpåsar i högsta hugg. Juli 2005.

Två av märkplatsens trotjänare, Kenneth Pless och Ingemar Lindquist, vid märkbordet. Juni 2007.

Arbetet börjar mellan gryning och soluppgång med att näten sätts upp. I allmänhet deltar tre eller fyra personer, som är vana vid att hantera nät, i denna syssla. Vanligtvis går detta snabbt och när solen segar sig upp över Knypp-lanskogen är det återsamling vid ringmärkningsborden och tid för en kort paus med morgonfika. Nattkylan hänger fortfarande i och alla är väl påpälsade. Regnställsbyxor och hela, rejäla stövlar är nödvändig utrustning, om man inte omgående ska bli dyblöt av nattens dag i den midjehöga vegetationen. Mygg och andra bitande flygfän är fortfarande en smula spaka men det kommer tids nog att bli annorlunda.

Snart är det dags för första fångstrundan. Var och en tar en eller ett par tygpåsar med nätbotten och går ut till de uppspända näten. Allt eftersom fåglarna plockas ur, stoppas de ner i tygpåsarna. Där nere i mörkret lugnar de sig snabbt. Det är viktigt att fåglarna sorteras i olika påsar efter aggressivitet: tuffa mesar för sig, sångare och andra timida varelser för

sig. Större arter som trastar och starar kan inte umgås med de mindre utan att trampa på dem och måste av det skälet hållas i egna påsar. Mer bitska individer, till exempel törnskator, placeras ensamma i isoleringscell. Normalt vittjas näten en gång i halvtimmen, men oftare om det börjar regna. Blir nederbörden kraftig eller ihållande avbryts fångsten och näten tas ned. Om fåglarna blir våta, finns risk att de fryser ihjäl även under sommarens kyliga morgontimmor.

De flesta fåglar är förvånansvärt stillsamma under hanteringen, medan vissa, som rörsångare, alltid skriker för full hals ända tills de stoppas ner i påsen, då de tystnar tvärt. Blåmesar kämpar för livet hela tiden och det kan vara en både smärtsam och långvarig procedur att plocka ut en familj som fastnat i ett nät. Arter med välkänd kraft i näbben som stenkäck behandlas med vederbörlig respekt.

Sedan näten tömts på fåglar vidtar ringmärkningen. Först artbestäms fågeln, vilket

De snarlika kärr- och rörsångarna bestäms säkrast på detaljer i vingformen, men de skiljer sig även åt i grundfärg. Kärrsångare till vänster, rörsångare till höger. Juni 2012.

i allmänhet går mycket snabbt. Därefter sätts ringen på benet. Skulle man nu tappa fågeln, vilket sker mycket sällan, är den i alla fall både artbestämd och ringmärkt.

Rörsångaren och dess närmaste släktingar kärr- och busksångare kan ibland vålla problem för ringmärkaren. Noggranna studier av vingens form krävs för att säkert kunna avgöra arten. Då kommer "Svenssons lilla gröna"¹, ringmärkarens mest värdefulla bestämmningslitteratur, väl till pass. Det ska dock sägas att vi lärt oss den mycket allmänna rörsångarens "jizz" så pass bra att vi faktiskt har reagerat spontant på de få kärrsångare som fångats. (Jizz är det allmänna intryck man får av en fågel.)

Nu följer ytterligare moment såsom ålders- och könsbestämning, då detta är möjligt. Det går lättare för vissa arter än för andra. Så mäts vingens längd varefter fågeln vägs. Till slut avgörs hur mycket fett fågeln lagrat upp, vilket oftast sker inför flyttningen. Fettet kan ses som gula partier under det ytterst tunna bröst- och bukskinnet. Allt är avklarat på några få minuter, varefter fågeln återfår friheten.

Nymärkt, mätt och vägd återfår denna järnsparvstrax friheten. Augusti 2003.

Dessa sistnämnda data används inte direkt i CES-projektet – här är det framförallt art och ålder som är de centrala uppgifterna – utan är mätt som de flesta ringmärkare tar, och som går in i ringmärkningscentralens stora databas för användning i generella analyser och forskning.

Bäst går fångsten under de tidiga morgontimmarna, särskilt vid lugnt och mulet väder.

¹ Lars Svensson: Identification Guide to European Passerines. 4:e upplagan 1992, i nytryck 2005.

Vassens lilla juvel – skäggesen – går ibland till i vassnäten. Här två unga hannar. Juli 2007.

I solsken syns näten bättre och vid blåst spänns näten så kraftigt att fåglarna studsar i stället för att fastna. Fram på förmiddagen infinner sig middagstiltjen bland fåglarna. Fångsterna minskar. Annat är det med områdets bitande och stickande insekter. Det verkar som om Vendelbygdens alla blodsugare stämt träff vid Oxängen. Myggmedel av olika slag letas fram och tillvaron blir åter uthärdlig.

Varierad fångst

Tack vare att området består av olika biotoper, blir fångsten varierad – faktiskt har vi en av de mest art- och individrika CES-platserna i Sverige. I den långa nätraden vid strandkanten fångas främst vassens inneväsnare med rörsångare som dominerande art, men även blåmes, sävsparv och sävsångare fastnar ofta i dessa nät. Särskilt trevligt är det när vassens särskilda lilla juvel, skäggesen, dyker upp – 68 individer har märkts. De senaste åren har dock tyvärr skäggesarna nästan försvunnit från Vendelsjön till följd av tuffa vintrar. För övrigt kan förvånansvärt många arter uppträda i vassen. Då och då fångas här också någon verklig godbit, som när märk-lagets nestor sommaren 2012 hade nöjet att plocka ut en försärla ur ett av näten.

På sankängen utgörs fångsten av det öppna landskapets, buskmarkens och fuktängens

fåglar. Lövsångare, sädesärta och törnsångare tillhör de arter som kan fastna i näten här liksom mer fåtaligt, men regelbundet, gräshoppångare och rosenfink. I de två näten vid madens norra kant dyker ofta lövskogens och lundarnas fåglar upp. Här kan ofta svarthätta, trädgårdssångare, lövsångare och koltrast förpassas ned i fångstpåsarna.

Skogsnäten ger den mest varierade fångsten. Den utgörs dels av löv- och blandskogens arter, dels av mer tillfälliga besökare från den närliggande sankängen. Taltrast, rödvingetrast och koltrast hänger ofta i näten när vi kommer fram liksom näktergal, rödhake, järnsparv, grönfink, svarthätta, talgoxe, blåmes men framför allt bofink. Någon gång kan en mindre hackspett eller stenknäck utgöra bonusarter för träget arbete.

Ringmärkning av häckande tättingar på en lokal som Oxängen ger inte särskilt stora fångster jämfört med märkning under flyttningen vid fågelstationer. 50 fåglar får anses som en klart godkänd dagssumma, och endast vid ett fåtal tillfällen har den överstigit 100. Kvaliteten här utgörs i stället av allt man får lära sig om häckande fåglar, samt av artrikedomen. Hittills har 65 arter ringmärkts under de gångna åren, och fler lär det bli bara det tappra gänget orkar fortsätta trampa runt i gyttjan!

PRESS STOPP: Den 18 maj i år fångades en ny märkart för platsen – mindre flugsnappare!

Arbete runt märkningen

Arbetet är inte slut i och med att man lämnar märkplatsen för dagen eller säsongen. Alla data ska rapporteras in till Ringmärkningscentralen i programmet Fagel2. Nät ska ses över och helst lagas, alternativt ersättas med nya. Den låga trädridan i den inre delen av vassnätgatan ska toppas för att hålla konstant höjd. Inför början av varje ny säsong behöver i regel spången ut i vassen repareras och en del stolpar i sumpområdet bytas ut eller förankras bättre. Dessa arbeten vinner på att göras i en grupp av glada skådare – då är det lättare att hantera missöden som exempelvis tappade mobiltelefoner i vassen.

Det krävs båt för den årliga översynen av spången längst ut i vassen. Bernt Thorsell är kapten. September 2012.

Snickarkunniga medlemmar i gänget, som Bernt Thorsell, Ingemar Lindquist, Lars Gotborn och Torsten Thorsell, har bidragit med infrastruktur inte bara i form av allt fixande med spången i vassen utan även förankring av stolpar, ställningar för fågelpåsar, ett rastbord och inte minst en år 2011 nybyggd träbro över det breda diket. Något år dessförinnan, då vi hade kraftiga översvämningar på sommaren, var det nästan omöjligt att ta sig över den enkla spång över diket vi hade då. Man kan till exempel fråga en av märkplatsens trotjänare, Peter Schmidt, om vådan av detta.

Ringmärkning 2003–2012

Ringmärkningen vid Oxängen har pågått som CES-program åren 2003–2007, 2009 och 2011–2012, alltså sammanlagt åtta år. Åren 2008 och 2010 märkte vi vid enstaka tillfällen i samband med guidningar. Vissa år, särskilt i början av perioden, bedrevs märkning ett antal dagar även på höstsäsongen. Under våren får man enligt CES-standarden inte märka i samma område som ska användas under CES-säsongen.

Sammanlagt har 4 314 fåglar av 65 arter försetts med ring vid Oxängen under dessa tio år. Under CES-säsong maj–augusti har antalet

Nybyggd bro över diket! Maj 2011.

ringmärkta fåglar varierat mellan cirka 350 och 550 per år. Tabellen på nästa sida visar den totala nymärkningen av fåglar, inklusive höstmärkning. En utförligare sammanställning av ringmärkningen vid Oxängen publiceras i del 2 av denna artikel i kommande nummer av FiU. Den ska innehålla en särskild sammanställning av CES-data samt redovisning av återfynd, kontroller och fågelobservationer vid märkplatsen.

Tabell: Ringmärkning av fåglar vid Oxängen, Örbyhus slott, Vendelsjön 2003–2012.

Art	Antal	%			
Rörsångare	779	18,1	Rosenfink	16	0,4
Blåmes	332	7,7	Blåhake ³	15	0,3
Bofink	312	7,2	Buskskvätta	13	0,3
Lövsångare	290	6,7	Gulärla ⁴	12	0,3
Talgoxe	258	6,0	Stare	10	0,2
Svarthätta	203	4,7	Härmsångare	8	0,2
Rödhake	194	4,5	Grå flugsnappare	7	0,2
Gråsiska ²	177	4,1	Steglits	7	0,2
Sävspurv	175	4,1	Ärtsångare	7	0,2
Sävsångare	143	3,3	Flodsångare	5	0,1
Grönfink	141	3,3	Ladusvala	5	0,1
Trädgårdssångare	124	2,9	Mindre hackspett	5	0,1
Koltrast	95	2,2	Trastsångare	4	0,1
Järnsparv	93	2,2	Kungsfågel	4	0,1
Taltrast	77	1,8	Vattenrall	4	0,1
Grönsiska	75	1,7	Björktrast	3	0,07
Sädesärla	74	1,7	Större hackspett	3	0,07
Skäggmes	68	1,6	Trädpiplärka	3	0,07
Gransångare	56	1,3	Gulspurv	2	0,05
Entita	55	1,3	Kärrsångare	2	0,05
Rödvingetrast	55	1,3	Nötskrika	2	0,05
Törnsångare	55	1,3	Rödstjärt	2	0,05
Nötväcka	42	1,0	Snösiska	2	0,05
Stjärtmes	40	0,9	Talltita	2	0,05
Svartvit flugsnappare	38	0,9	Forsärla	1	0,02
Gärdsmyg	36	0,8	Göktyta	1	0,02
Domherre	32	0,7	Hämppling	1	0,02
Stenkäck	31	0,7	Ringduva	1	0,02
Näktergal	30	0,7	Rördrom	1	0,02
Törnskata	27	0,6	Sparvhök	1	0,02
Trädkrypare	20	0,5	Svartmes	1	0,02
Gräshoppsångare	19	0,4	Skogssnäppa	1	0,02
Pilfink	17	0,4	SUMMA	4314	100

² Nästan enbart höstmärkning. Inkluderar några brunsisikor

³ Huvudsakligen höstmärkning

⁴ Alla i samma flock längst ut i vassen 2004

Guidning för barn och vuxna vid märkplatsen. Juni 2011.

Tacksamt att visa

Under åren har många gästade märkplatsen och blivit guidade in i småfåglarnas värld. Särskilt välbesökt brukar det vara på Vendeldagen den 6 juni, då vi haft guidning vid märkplatsen sedan detta arrangemang hade premiär 2006. Alla fascinerar av mötet med den vilda fågeln i handen och framför allt är det oerhört tacksamt att ha visningar för barn. Vi erbjuder alltid barnen att få släppa fåglarna efter att vi märkt och mätt dem,

Mötet mellan barn och småfåglar blir ett minne för livet. My Arnells favoritfågel är blåmesen. Maj 2011.

något som de flesta brukar nappa på. Det är ett stort ögonblick både för barn och vuxna, när man får hålla i och släppa iväg sin första fågel till friheten.

Exempel på grupper som guidats vid Oxängen är två busslaster med politiker och medarbetare från Upplandsstiftelsen, en femteklass från Knivsta, flera fågelstudiecirklar samt den lokala skogsmullegruppen från Vendel/Örbyhus.

Några gånger har vi också haft besök av media – det har blivit ett par artiklar i UNT och ett inslag i programmet Tendens i P1.

Minnesvärda fågelupplevelser

Tio år med sammanlagt kanske 120 märktillfällen innebär förstås många intressanta och

Författarna till denna artikel i var sitt fågelmöte: Lars Gotborn med märkplatsens karaktärsfågel, rörsångaren, och Anders Arnell med den tidiga höstens lilla krydda, blåhaken. Lars: Maj 2012. Anders: September 2012.

spännande upplevelser. Den mest spektakulära fågelhändelsen var utan tvekan fångsten av en fullvuxen rördrom i vassnäten den 30 augusti 2009. Jan Wärnbäck och jag (Anders) trodde knappt våra ögon när den stora fågeln fastnat med näbben i ett småfågelnät. Mycket få adulta rördrommar ringmärks i Sverige, detta var bara den tredje i Uppland genom tiderna. Att hantera denna respektingivande varelse var ett verkligt äventyr. Händelsen finns utförligare beskriven i Fåglar i Uppland nr 3/2009.

Några andra höjdpunkter bland många genom åren har varit:

- Flodsångarparet, som höll till på Oxängen juni 2004, då vi fångade och ringmärkte båda inom ramen för CES-standarden och honan visade sig ha ruvfläck, vilket innebär att en häckning kan ha ägt rum i området.
- Första gången Anders var med om att ringmärka vattenrall, och tänkte förevisa hur den flyger med dinglande ben vid frisläppandet, men fågeln bara damp ner och sprang tillbaka in i vassen.
- Våren 2004, då det var liggvass längst ut mot sjön, och tolv nordliga gulärlor och en ladusvala flög in i de yttersta näten. Ladusvala har vi fångat ett par gånger till. Man

har då kunnat uppleva de eleganta fåglarnas starka vingmuskler och klena ben, som gör dem till en särskild utmaning att hantera.

- Forsärlan som Lars G plockade ur nät sommaren 2012 och som, sedan vi märkt och mätt fågeln, släpptes längst ut i vassen, varpå den flög över sjön och kunde skådas på bekvämt avstånd av Bernt Thorssell från stugan i Skinnarbo.
- De dagar vi fångat och märkt större fåglar (om än mindre än rördrommen!) som normalt inte fastnar så lätt i slöjnäten. Ett halvt kilo ringduva är en helt annan sak att hantera än de småfåglar vi arbetar med till vardags. Vi har också haft ett fåtal spännande möten med nötskrika, sparvhök och skogssnäppa.
- En visningsdag för en busslast från Upplandsstiftelsen den 21 juni 2004. Då hade vi särskilda nät uppe en bit från det ordinarie märkområdet. Sju fåglar fångades, varav två (!) främmande kontroller: en fransmärkt trädgårdssångare och en bofink märkt i Belgien. Dessutom fick vi senare återfynd på en koltrast, som vi märkte den dagen. Den återfanns i Skottland på hösten samma år. Och till detta kom en härmsångare, som då var ny märkart för lokalen. Två främmande kontroller och ett återfynd på totalt sju fåglar måste vara svenskt rekord.

Nina Janelm med nytt märckryss, pilfink, en fågel som även tycker om att hålla till i vassmiljö. Juni 2013.

Varje märkdag innehåller annars sina höjdpunkter, och att få hantera några av de "juveler" som förekommer i området, som rosenfink, mindre hackspett, stjärtmes, stenknäck eller skägges, känns alltid som en extra krydda. Särskilt roligt är det när sådana arter dyker upp vid visningar.

Bättre en fågel i handen ...

Många fåglar gör ett helt annat intryck i handen än när man ser dem på avstånd i naturen. En poäng med att få se fåglarna på nära håll är inte minst att kunna studera arter som är svårседda i fält, som trädgårdssångare eller näktergal. Man upptäcker också hur vissa

Så här ser den ut på närhåll – näktergalen, som annars är en riktig doldis bortsett från den starka sången. Augusti 2011.

UOF:s nuvarande ordförande, Jan Wärnbäck, tillhör trotjänarna vid Oxängens märkplats. Här med en för platsen ovanlig art – rödstjärt, med endast två märkta genom åren. Maj 2005.

diskret tecknade fåglar blir till en vacker upplevelse i handen. Exempel på det är trädkryparens intrikata teckning, gräshoppsångarens mönstrade undre stjärtäckare och trädgårdsångarens sidengula vingundersida.

Men allra mest värmer det nog i hjärteroten när vi får hålla i en fågel – återigen med näktergal och trädgårdsångare som exempel – som vi själva märkt något tidigare år och som vi vet varit nere i centrala Afrika och nu återvänt till sin födelseplats. Det är en stund av andlighet och vördnad för det lilla livets långa resor.

Det är också just mötet med fågelindividerna på närhåll som är en av drivkrafterna för att hålla på med ringmärkning. Andra motiv är förstås att man bidrar till kunskap om och övervakning av våra vanliga småfåglars uppträdande, samt att man själv hela tiden lär sig nya saker om både välkända och mindre välkända arter. Vårt arbete vid Oxängen har också gett nya kunskaper om fågelfaunan vid Vendelsjön. Och så råder det alltid en trevlig och hjärtlig stämning runt märkbordet!

Tack alla!

En stor mängd entusiaster har bidragit till att märkplatsen vid Oxängen "överlevt" i tio år. Ett särskilt tack riktas till Ingemar Lindquist, Kenneth Pless och Jan Wärnbäck, som alla, tillsammans med Anders, fungerade som ansvariga ringmärkare från starten och flera år framåt. Mycket stort tack också till Bernt Thorssell och Ingemar Lindquist för mycket av det praktiska iordningställandet av platsen genom alla år.

Örbyhus Gods AB och Upplandsstiftelsen tackas för sina respektive bidrag till förutsättningarna för verksamheten – se sidan 19.

Vi är också tacksamma för att det nu finns en delvis ny grupp av ringmärkare och assistenter, som säkrar märkplatsens fortlevnad. I gruppen ingår (2012-13) ringmärkarna Anders Arnell, Nina Janelm, Leo Larsson, Peter Schmidt och Jan Wärnbäck samt assistenterna Per Edenhavn, Lars Gotborn, Anita Janelm, Ingemar Lindquist, Åsa Steinholtz med flera.

Andra märkare, assistenter och praktiska

Leo Larsson och Åsa Steinholtz tar in vassnäten.
September 2012.

fixare genom åren har varit Martin Amcoff, Martina Andersson, Agnes Arnell, Daniel Avenäs, Anna-Karin Axelsson (som tillverkat fågelpåsar som vi fortfarande använder efter tio år!), Johan Edenhavn, Carin Eriksson, Staffan Forssell, Britt Fredriksson, Mats Fredriksson, Maria Gardfjell, Karin Gerhardt, Berndt Godin, Sylve Gustafsson, David Hammarberg, Ellen Hultman, Lina Jansson, Mattis Jansson, Curt Johnsson, Lars-Erik Larsson, Anssi Laurila, Fredrik Litsgård, Martin Molin, Thomas Pless, Annika Rastén, Bo Runesson, Annika Sjöberg, Staffan Söderlund, Erland Söderström, Lina Sörensen, Torsten Thorsell och Bo Åkerlund.

Tack till alla som medverkat, även till er som vi kanske missat att nämna här – inklusive alla barn som hjälpt till att släppa fåglar till friheten! Värdet av all hjälp är oskattbart, och vi hoppas många fortsätter känna för märkplatsen och mötet med de häckande småfåglarna i den sumpiga igenväxningsmarken vid norra Vendelsjön.

Varför inte prova på själv? Ringmärknings-säsongen är i full gång! Hör av dig till någon av författarna om du är intresserad!